

RFV Anser 2000:1

**Regeringsrättens
domar
juli 1998 – december 1999**

En rättsfallsöversikt

RIKSFÖRSÄKRINGSVERKET

Juridiska avdelningen

Datum
2000-02-18

Diarienummer
1632/2000-441

Till de allmänna
försäkringskassorna

Riksförsäkringsverket ger ut denna rättsfallsöversikt för att sprida kännedom om Regeringsrättens praxis.

Denna rättsfallsöversikt innehåller korta referat av de domar som Regerings-rätten meddelat i socialförsäkringsmål under tiden juli 1998 - december 1999.

Ny lagstiftning och senare rättsfall kan komma att förändra den bild som lämnas i denna översikt.

På Riksförsäkringsverkets vägnar

Astrid Christiernsson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SID

1	Inledning	1
2	Sjukförsäkring	2
2.1	Försäkringstillhörighet	2
2.2	Sjukpenninggrundande inkomst (SGI)	4
2.3	Ersättning från sjukförsäkringen för sjuklön	5
2.4	Föräldrapenning	6
3	Pensionsförmåner	7
3.1	Rätt till förtidspension	7
3.2	Indragning av förtidspension	8
4	Försäkring för arbetskada	10
4.1	Livränta under rehabilitering	10
4.2	Beräkning av livränta	12
4.3	Omprövning av livränta med anledning av ändrade förhållanden	12
4.4	Övriga domar angående livränta	13
4.5	Vårdkostnader	14
5	Processuellt	16
5.1	Beslutsdokument	16
5.2	Överklagbarhet	16
5.3	Jäv	18
5.4	Rättskraft	18
5.5	Instansordningsprincipen	18

1 Inledning

Riksförsäkringsverket (RFV) har tidigare gett ut en rättsfallsöversikt med samtliga regeringsrättsdomar för tiden juli 1995–juni 1998 (RFV anser 1998:8). I denna rättsfallsöversikt redovisas samtliga regeringsrättsdomar i socialförsäkringsmål för tiden juli 1998–december 1999.

Domarna kan läsas i sin helhet i Regeringsrättens årsbok (RÅ). Där återges domarna antingen som referat eller som notiser. De avgöranden som refereras är de avgöranden som ansetts vara av större betydelse för ledning av rättstillämningen.

Domarna finns också i sin helhet i Riksförsäkringsverkets domsregister.

I rättsfallsöversikten anges såväl målnummer som referat- eller notisnummer. I några fall som skall refereras har dock referatnumret ännu inte bestämts och i dessa fall anges endast målnumret.

2 Sjukförsäkring

2.1 Försäkringstillhörighet

Enligt lagen om allmän försäkring (AFL) är det ett grundvillkor för rätt till sjukpenning att den sjuke är försäkrad och inskriven hos försäkringskassan (3 kap. 1 § AFL).

Motsvarande förutsättning gäller för förälders rätt till föräldrapenning (4 kap 1 § AFL).

Enligt förordningen (EEG) nr 1408/71 är det anställningslandets lagstiftning om sociala förmåner som skall gälla (artikel 13. 2 a). Upphör lagstiftningen i en medlemsstat att gälla, utan att lagstiftningen i en annan medlemsstat blir tillämplig, skall dock bosättningslandets lagstiftning gälla (artikel 13. 2 f). Av motiveringen till EG-domstolens dom i mål nr C-275/96 avseende Anne Kuusijärvi framgår att den sistnämnda bestämmelsen i artikel 13. 2 f tar sikte på alla fall då en person helt har upphört att vara yrkesverksam i en medlemsstat och har flyttat till en annan medlemsstat.

Enligt bestämmelserna i RFFS 1998:11 (tidigare RFFS 1985:16) om inskrivning och avregistrering hos allmän försäkringskassa – som anpassats till förordningen nr 1408/71 – skall såväl den som kommer till Sverige för att vistas här stadigvarande som den som kommer hit från ett annat EU- eller EES-land för att arbeta här under en begränsad tid anses som bosatt här och skrivs in i allmän försäkringskassa (3 och 5 §§).

I mål nr 1950-1997 (RÅ 1999 not 88, 1999-04-27) var fråga om N, sedan hon hade folkbokförts i Norge, var fortsatt omfattad av den svenska socialförsäkringen med rätt till fortsatt sjukpenning. N hade flyttat från Norge till Sverige år 1982 och varit anställd här till år 1986, då hon förlorade sin anställning. Sedan år 1985 var hon sjukskriven, förutom under kortare avbrott då hon uppbar föräldrapenning. Den 26 juli 1994 flyttade N till Norge och den 6 februari 1995 blev hon folkbokförd där.

Försäkringskassan avregistrerade N från den svenska socialförsäkringen fr.o.m. den 7 februari 1995 och hon vägrades på grund härav fortsatt sjukpenning. Länsrätten och kammarrätten fann däremot att N även fortsättningsvis var omfattad av den svenska socialförsäkringen och därför hade rätt till fortsatt sjukpenning. RFV överklagade kammarrättens dom hos RegR och yrkade att försäkringskassans beslut skulle fastställas.

RegR angav att utredningen visade att flyttningen, i vart fall delvis, hade orsakats av hälsoskäl. Försäkringskassan hade inte på eget initiativ gjort en pensionsprövning och konstaterat att N:s arbetsförmåga varit nedsatt för avsevärd tid eller varaktigt. Däremot hade en av N gjord pensionsansökan avslagits av försäkringskassan i september 1994. Mot bakgrund härav fann RegR att det inte var tillräckligt klarlagt att N helt hade upphört med yrkesverksamhet i Sverige när

hon flyttade till Norge eller ens när hon folkbokfördes där. Det hade därför inte funnits skäl att avregistrera N hos

försäkringskassan och neka henne sjukpenning fr.o.m. den 7 februari 1995. RegR avslag därför RFV:s överklagande.

Även i **mål nr 7597-1998 (RÅ 1999 not 174, 1999-07-12)** var frågan om en person som flyttat till och blivit folkbokförd i Norge var fortsatt omfattad av den svenska socialförsäkringen. J hade varit inskriven i svensk försäkringskassa sedan år 1987 och hennes sjukpenninggrundande inkomst var fr.o.m. den 1 december 1993 fastställd till 195 100 kr. J hade en anställning som kokerska då hon den 1 februari 1994 blev sjukskriven på grund av besvär från vänster tumme. Hon var fortsatt sjukskriven då hon den 30 september 1994 flyttade och blev folkbokförd i Norge.

Försäkringskassan avregistrerade J från den svenska socialförsäkringen fr.o.m. den 1 oktober 1994 och hon vägrades fortsatt sjukpenning. I överklagandet hos länsrätten angav J att hon vid flytten trott att hon skulle få norsk sjukpenning, vilket dock senare vägrades henne. Hon angav också att hon, på grund av att hon vägrats sjukpenning och inte heller fått någon rehabilitering i Norge, återvänt till Sverige efter knappt tre månader för att försöka arbeta halvtid på sin tidigare arbetsplats. RFV medgav hos RegR J:s där förda talan om fortsatt sjukpenning.

RegR konstaterade att J bott kvar i Norge knappt tre månader innan hon återvände till Sverige för att här återuppta sitt tidigare arbete. Mot denna bakgrund och med hänsyn tagen till ”omfattningen av hennes tidigare yrkesverksamhet” fann RegR att det inte kunde anses tillräckligt klarlagt att J helt hade upphört med sin yrkesverksamhet i Sverige när hon flyttade till Norge och folkbokfördes där. Det hade därför inte funnits skäl att avregistrera J hos försäkringskassan och neka henne sjukpenning fr.o.m. den 1 oktober 1994. RegR biföll därför J:s talan.

I **mål nr 7054-1996 (RÅ 1999 ref 4, 1999-04-27)** var fråga om P, som var finsk medborgare, var omfattad av svensk socialförsäkring och hade rätt till föräldrapenning sedan hennes tillfälliga anställning i Sverige hade upphört.

P, som tidigare varit bosatt i Finland och sedan år 1988 varit omfattad av den finska socialförsäkringen, blev inskriven i den svenska socialförsäkringen fr.o.m. den 21 februari 1994 då hon började att arbeta på ett sjukhus i Sverige. Sedan anställningen upphört den 30 april 1994 stannade hon kvar i Sverige, där hon födde barn den 3 juni 1994. Någon gång under sommaren 1994 flyttade P tillbaka till Finland.

Försäkringskassan avregistrerade P från den svenska socialförsäkringen fr.o.m. den 1 maj 1994. På grund av att hon inte längre tillhörde den svenska socialförsäkringen fick hon inte föräldrapenning. Länsrätten och kammarrätten fann däremot att P även fortsättningsvis var omfattad av den svenska socialförsäkringen och därför hade rätt till föräldrapenning. RFV yrkade hos RegR att försäkringskassans beslut skulle fastställas.

RegR fann, på grundval av uppgifterna om P:s kortvariga anställning och om hennes förhållanden i övrigt, att P helt upphört att vara yrkesverksam i

Sverige när hon slutade den aktuella anställningen. Hon var därefter inte heller att anse som bosatt i Sverige även om hon vistades här under ytterligare någon tid innan hon återvände till Finland. Därför skulle hon, enligt de svenska nationella bestämmelserna och i överensstämmelse med regelsystemet i förordningen (EEG) nr 1408/71, inte efter anställningstidens slut vara omfattad av den svenska socialförsäkringslagstiftningen. RegR biföll därför RFV:s överklagande.

Kommentar: För att vägra en person som tillhört den svenska socialförsäkringen fortsatt tillhörighet till försäkringen efter flyttning till annat EU- eller EES-land, krävs mot bakgrund av vad som anges i motiveringen till EG-domstolens dom i mål nr C-275/96 att personen helt har upphört att vara yrkesverksam i Sverige.

Domen i **mål nr 1950-1997** visar enligt RFV:s mening att höga krav bör ställas för att det skall anses visat att en person som arbetat i Sverige annat än tillfälligt, men som uppbär hel sjukpenning, helt har upphört med sin yrkesverksamhet i Sverige efter flyttning till annat EU- eller EES-land. Om utredningen inte på annat sätt – t.ex. genom den angivna avsikten med flyttningen – visar att den försäkrade inte kommer att återuppta yrkesverksamhet i Sverige tycks det krävas en pensionsprövning som visar att så är fallet.

Om vid omprövning av ett beslut om avregistrering eller – som fallet var i **mål nr 7597-1998** vid prövning av besvär över ett avregistreringsbeslut – utredningen visar att en person, som före flytten till annat EU- eller EES-land arbetat här annat än tillfälligt, återvänt till Sverige inom en kortare tid efter flyttningen för att återuppta sitt tidigare arbete bör avregistreringsbeslutet upphävas. Enligt domen i det sistnämnda målet kan det i ett sådant fall nämligen inte anses tillräckligt styrkt att personen helt upphört med sin yrkesverksamhet i Sverige vid flyttningen till det andra landet.

Domen i **mål nr 7054-1996** gällde en person som ansetts som bosatt i Sverige och omfattad av det svenska socialförsäkringssystemet på grund av ett tillfälligt arbete i Sverige. RFV drar av domen den slutsatsen att, om det i ett sådant fall vid anställningens upphörande inte står klart att personen kommer att fortsätta att arbeta i Sverige eller att stadigvarande bosätta sig här, bosättningen skall anses som upphörd och avregistrering ske från den svenska socialförsäkringen.

2.2 Sjukpenninggrundande inkomst (SGI)

Har den försäkrade inte längre kvar de arbetsinkomster som legat till grund för SGI skall denna ändras (3 kap. 5 § AFL första stycket).

I vissa fall får dock, trots att den försäkrades inkomstförhållanden ändrats, SGI under viss tid (s.k. SGI-skyddad tid) inte sänkas av annan anledning än att den tidigare varit felaktigt fastställd. SGI-skydd råder bl.a. under tid för studier under förutsättning att den försäkrade uppbär studiemedel eller vissa andra statligt finansierade bidrag (3 kap. 5 § AFL tredje stycket).

I **mål nr 4651-1997 (RÅ 1998 ref 36, 1998-10-29)** bedrev den försäkrade en forskarförberedande utbildning och uppbar under utbildningen ett stipendium från ett privat bolag. Enligt länsrätten och kammarrätten skulle stipendiet likställas med de bidrag som angavs i 3 kap. 5 § AFL tredje stycket och den försäkrade skulle därför få vara fortsatt försäkrad för sin tidigare SGI under den aktuella utbildningen. RFV yrkade hos RegR att RegR skulle undanröja dessa domar och fastställa försäkringskassans beslut att den försäkrade under utbildningstiden inte skulle vara sjukpenningförsäkrad.

RegR förklarade att det inte fanns något utrymme för att, i strid med ordalydelsen i 3 kap. 5 § tredje stycket AFL, utsträcka dess tillämpning till andra fall än de i lagrummet angivna. RegR biföll därför RFV:s talan.

Kommentar: RegR slår i detta avgörande fast att bestämmelserna i 3 kap. 5 § tredje stycket AFL om SGI-skydd skall tillämpas enligt sin ordalydelse.

2.3 Ersättning från sjukförsäkringen för sjuklön

En arbetsgivare till en arbetstagare som omfattas av beslut om särskilt högriskskydd har rätt till ersättning från sjukförsäkringen för de kostnader för sjuklön han haft för arbetstagaren (16 § lagen om sjuklön).

I **mål nr 11754-1995 (RÅ 1998 ref 38, 1998-09-30)** var fråga om arbetsgivarens rätt till ersättning enligt 16 § lagen om sjuklön även omfattade kostnader för semesterlön och vissa avgifter för försäkringar för den aktuella sjukperioden. RFV yrkade hos RegR att RegR skulle fastställa försäkringskassans beslut, enligt vilket de aktuella kostnaderna inte skulle ersättas genom sjukförsäkringen.

RegR gjorde den tolkningen att, förutom själva sjuklönen, ersättning från sjukförsäkringen endast skulle ges ut för sådana lönekostnader som hade angetts i specialmotiveringen till 16 § i propositionen till lagen om sjuklön (prop. 1990/91:181). Eftersom de ifrågakostnaderna inte fanns angivna där skulle RFV:s yrkande bifallas.

Ett regeringsråd anmälde avvikande mening och ansåg att RFV:s yrkande skulle avslås.

Kommentar: I specialmotiveringen till 16 § i prop. 1990/91:181 anfördes bl.a. att ersättningen, förutom den utgivna sjuklönen, avsåg beräknade lönekostnader i form av avgifter enligt lagen om socialavgifter och lagen om allmän löneavgift samt skatt enligt lagen om särskild löneskatt.

Mot bakgrund av RegR:s avgörande bör ersättning enligt 16 § lagen om sjuklön inte utges för andra kostnader, utöver kostnaderna för sjuklön, än de kostnader som här sagts.

2.4 Föräldrapenning

Mål nr 4906-1995 (RÅ 1998 ref 37, 1998-09-03) gällde utbyte av begärd föräldrapenning mot tillfällig föräldrapenning. I domen slår RegR fast att utbyte endast kan ske om begäran om utbyte görs före den dag då perioden med föräldrapenning skulle ha påbörjats.

Domen redovisas i RFV:s rättsfallsöversikt Tillfällig föräldrapenning, Några domar från Regeringsrätten och kammarrätterna, RFV anser 1999:2, s. 6 f.

3 Pensionsförmåner

3.1 Rätt till förtidspension

För tiden juli 1993–december 1998 krävdes, enligt då gällande lagstiftning, för rätt till hel pensionsförmån att arbetsförmågan var helt nedsatt (7 kap. 2 § AFL i dess lydelse före den 1 januari 1999).

I RÅ 1997 ref 3 (mål nr 7194-1995, 1997-02-07) har RegR tidigare besvarat frågan om en försäkrad som tidigare förvärvsarbetat på heltid kunde anses ha rätt till hel förtidspension enligt 7 kap. 2 § AFL i dess lydelse före den 1 januari 1999, trots att hon fortsatt att i hemmet utföra bl.a. visst hushållsarbete. Frågan besvarades jakande (se RFV:s rättsfallsöversikt Regeringsrättens domar juli 1995–juni 1998, RFV anser 1998:8, s 11 f.).

Mål nr 2994-1996 (RÅ 1999 not 175, 1999-07-12) gällde motsvarande fråga som i RÅ 1997 ref. 3. Liksom i RÅ 1997 ref. 3 tillerkändes den försäkrade, som bedömts som varaktigt helt arbetsförmögen i sitt förvärvsarbete, hel förtidspension trots att hon fortsatt att utföra visst hushållsarbete i hemmet. Den försäkrade bedömdes också berättigad till en arbetsskadelivränta som motsvarade hela hennes inkomstförlust. RFV hade medgett bifall till överklagandet.

Mål nr 3309-1996 (RÅ 1999 not 161, 1999-06-24) gällde V, som hade skadat högra axeln vid ett olycksfall i arbete år 1982. Sedan hon med anledning av besvär efter skadan uppburit helt sjukbidrag och arbetsskadelivränta för tiden mars 1988–december 1993 prövade försäkringskassan hennes ansökan om fortsatt hel pensionsförmån samt livränta. Av de läkarutlåtanden som fanns vid prövningstillfället hade V spända muskler i nack- och skulderområdet, men fanns det inte några objektiva tecken på skada. Försäkringskassan beslöt att V varken var berättigad till fortsatt pensionsförmån eller fortsatt livränta.

V fullföljde sin ansökan till RegR och åberopade där ett läkarutlåtande från ortopediska kliniken vid Universitetssjukhuset i Lund, i vilket angavs att det fanns en skada i hennes högra axel som mycket väl kunde vara orsakad av olycksfallet 1982 och som medförde att det var svårt för henne att klara även ett anpassat arbete. RFV medgav bifall till V:s talan.

RegR fann att V även fr.o.m. januari 1994 var berättigad till helt sjukbidrag och arbetsskadelivränta.

Kommentar: Utgången i **mål nr 3309-1996** berodde på att V i RegR lyckats styrka sin rätt till såväl sjukbidrag som livränta, vilket hon inte hade lyckats med i underinstanserna.

3.2 Indragning av förtidspension

Om arbetsförmågan väsentligt förbättras för försäkrad som uppbär förtidspension, skall pensionen minskas eller dras in med hänsyn till förbättringen (16 kap. 7 § AFL).

I mål nr 775- -776-1997 (RÅ 1999 ref 63, 1999-11-26) hade T uppburit helt sjukbidrag under tiden januari 1988–december 1992 och hel förtidspension fr.o.m. januari 1993. Försäkringskassan beslöt att fr.o.m. juli 1993 dra in förtidspensionen och återopade som lagstöd för indragningen bestämmelsen i 16 kap. 7 § AFL. Som skäl för indragningen angavs att det framkommit att T fortsatt att arbeta i den rörelse han sedan tidigare bedrivit och att rätt till sjukbidrag/förtidspension inte förelegat fr.o.m. januari 1988. Länsrätten, som fann att förutsättningarna för att enligt 16 kap. 7 § AFL dra in förtidspensionen inte var uppfyllda, upphävde försäkringskassans beslut.

RFV överklagade länsrättens dom hos kammarrätten. RFV instämde i att förutsättningar inte funnits att dra in förtidspensionen enligt 16 kap. 7 § AFL. Eftersom beslutet att bevilja T hel förtidspension emellertid hade blivit oriktigt på grund av att det fattats på felaktigt och ofullständigt underlag hade det varit befogat att dra in T:s förtidspension med stöd av 20 kap. 10 a § AFL.

Sedan kammarrätten avslagit RFV:s överklagande, med den motiveringen att försäkringskassan inte gjort någon prövning om att ändra beslutet om beviljandet av förtidspension, fullföljde RFV sitt överklagande till RegR och utvecklade där sin talan enligt bl.a. följande. Försäkringsöverdomstolen hade i det refererade avgörandet FÖD 1983:28 slagit fast att det inte föreligger något hinder för en domstol att återopa annan grund för avslag på ett ersättningsanspråk än försäkringskassan gjort. Eftersom 20 kap. 10 a § innehåller förbud mot ändring till den försäkrades nackdel, såvitt gäller en förmån som förfallit till betalning, så påverkade en ändring av ett tidigare beslut i praktiken enbart framtida ersättning. Hinder hade inte förelegat mot att pröva om förutsättningar funnits för en indragning enligt 20 kap. 10 a § AFL.

RegR avslog RFV:s överklagade. Som skäl för avslaget anförde RegR bl.a. att en prövning enligt 20 kap. 10 a § i väsentliga avseenden skulle ha grundats på andra omständigheter än de som legat till grund för försäkringskassans och länsrättens prövning om det enligt 16 kap. 7 § funnits anledning att dra in T:s förtidspension. Den skulle därmed ha gällt en annan fråga som inte avgjorts av försäkringskassan och länsrätten. Kammarrätten hade därför enligt instansordningsprincipen varit förhindrad att pröva frågan om ändring enligt 20 kap. 10 a § AFL.

Kommentar: Avgörandet visar vikten av att försäkringskassan, då den fattar ett beslut om indragning eller minskning av förtidspension, gör klart för sig vilken grund

för beslutet som bör återopas. Var beslutet om beviljandet av förtidspension riktigt då det fattades krävs för indragning att arbetsförmågan blivit väsentligt förbättrad. Var däremot beslutet om beviljandet av förtidspension oriktigt av skäl som anges i 20 kap. 10 a § AFL, krävs inte att

någon förbättring av arbetsförmågan skett för att en ändring av beslutet skall kunna göras.

I detta mål hade försäkringskassan, vilket också framgår av kassans beslut, funnit att T aldrig varit berättigad till förtidspension. I beslutet angavs däremot inte att detta enligt försäkringskassans mening borde ha lett till ändring enligt 20 kap. 10 a § AFL av beslutet att tillerkänna T förtidspension. Av det skälet ansågs frågan om sådan ändring inte prövad. Avgörandet visar därför också vikten av att försäkringskassan rätt anger det lagrum enligt vilket prövning skett.

4 Försäkring för arbetsskada

4.1 Livränta under rehabilitering

För rätt till livränta krävs enligt 4 kap. 1 § lagen om arbetsskadeförsäkring (LAF) dels att förvärvsförmågan till följd av arbetsskada blivit nedsatt i viss omfattning, dels att den sjukdom som orsakats av arbetsskada upphört. Förvärvsförmågan skall anses som nedsatt under tid då den försäkrade genomgår arbetslivsinriktad rehabilitering som är avsedd att förbättra arbetsförmågan (6 kap. 5 § LAF jämförd med bl.a. 22 kap. 7 § AFL).

RegR har tidigare tagit ställning till innebörden av lagens krav på att den sjukdom som förorsakats av skadan upphört. I bl.a. RÅ 1998 ref. 5 ansågs kravet uppfyllt då det inte längre bedöms vara möjligt att genom medicinsk behandling väsentligen återställa den försäkrades arbetsförmåga (se RFV:s rättsfallsöversikt Regeringsrättens domar juli 1995–juni 1998, RFV anser 1998:8, s. 40 f.).

I RÅ 1996 ref. 81 var det var fråga om rätt till livränta under arbetslivsinriktad rehabilitering i form av högskoleutbildning av sådan längd att rätt till rehabiliteringsersättning inte förelåg. I detta avgörande har RegR slagit fast att om det föreligger en bestående nedsättning av arbetsförmågan kan livränta utges under en längre tids arbetslivsinriktad rehabilitering oavsett om det samtidigt föreligger förutsättningar för rehabiliteringsersättning (se den ovan nämnda rättsfallsöversikten s. 47 f.)

I mål nr **7644-1996 (RÅ 1999 not 39, 1999-03-02)** var det fråga om J var berättigad till livränta under tid då hon beviljats sjukbidrag. J led av en diskbråckssjukdom som hade bedömts som arbetsskada. Enligt den rehabiliteringsplan som försäkringskassan hade gjort upp för sjukbidragstiden skulle J, som tidigare opererats, etablera kontakt med AMI och efter en ytterligare operation prova olika yrkesområden. RFV bestred bifall till J:s yrkande om livränta hos RegR.

RegR fann att den medicinska behandlingen och åtgärderna i övrigt under sjukbidragstiden varit inriktade på att J skulle återgå i förvärvsarbete. Annat hade inte framkommit än att det varit fråga om arbete i liknande omfattning som det hon tidigare utfört. Utredningen visade inte att denna målsättning varit orealistisk. Arbetsförmågan bedömdes därför inte ha varit bestående nedsatt i den mening som avses i LAF. Förutsättningar för att bevilja J livränta under sjukbidragstiden förelåg därför inte.

I mål nr 5315-1996 (RÅ 1999 ref 23, 1999-05-06) var fråga om rätt till livränta under tid för arbetslivsinriktad rehabilitering i form av folkhögskoleutbildning.

Försäkringskassan hade funnit att S – som hade kvarstående besvär efter en olycksfallsskada, men som hade bedömts som medicinskt färdigbehandlad – hade rätt till sjukbidrag fr.o.m. den 1 juli 1994 på villkor att han under sjukbidragstiden bedrev studier vid folkhögskola. Hans begäran om livränta

under studietiden hade däremot avslagits med motiveringen att hans arbetsförmåga inte var bestående nedsatt på grund av arbetsskada.

RFV bestred bifall till S:s, till RegR fullföljda, talan om livränta. RFV angav att, mot bakgrund av bl.a. vissa uttalanden i förarbetena till de ändringar i LAF som trädde i kraft den 1 juli 1993, livränta borde utges under tid för arbetslivsinriktad rehabilitering endast om det redan vid rehabiliteringens början stod klart att det inte var möjligt att väsentligen återställa den försäkrades arbetsförmåga. Det fanns inte stöd för att detta var fallet då det gällde S.

RegR konstaterade att S vid aktuell tidpunkt betraktats som medicinskt färdigbehandlad, men att det bedömts att han genom ifrågavarande studier helt eller delvis skulle kunna återfå sin förvärvsförmåga. Enligt RegR saknades det lagstöd för att hävda att det vid arbetslivsinriktad rehabilitering skulle vara en förutsättning för beviljande av livränta att det måste stå klart att arbetsförmågan inte kunde förväntas bli väsentligen återställd genom rehabiliteringen. S bedömdes till följd av arbetsskada ha haft sin arbetsförmåga bestående nedsatt i den mening som avsågs i 4 kap. 1 § LAF och det hade därför inte funnits grund för att vägra honom en tidsbegränsad livränta under rehabiliteringstid fr.o.m. den 1 juli 1994.

Även i mål nr 716-1996 (RÅ 1999 not 10, 1999-05-06) var det fråga om rätt till livränta under tid för arbetslivsinriktad rehabilitering i form av folkhögskoleutbildning.

R hade under ca ett års tid uppburit livränta under folkhögskolestudier. Försäkringskassan beslöt därefter att R inte var berättigad till livränta under fortsatta folkhögskolestudier under ytterligare ett och ett halvt års tid. Som skäl för beslutet angav försäkringskassan att under en yrkesinriktad rehabilitering skulle rehabiliteringsersättning utges.

RegR biföll R:s till RegR fullföljda talan om livränta under ifrågavarande studier. RegR hänvisade till RÅ 1998 ref. 5 och RÅ 1996 ref. 81 och angav följande. För rätt till livränta erfordrades att det förelåg en bestående nedsättning av arbetsförmågan. Om det förelåg en sådan nedsättning kunde livränta utges under en längre tids rehabilitering oberoende av om förutsättningar för rehabiliteringsersättning samtidigt förelåg. RegR angav vidare att R:s som arbetsskada godkända sjukdomsbesvär enligt den medicinska utredningen ansågs som varaktiga. Den aktuella utbildningen var att anse som en arbetslivsinriktad rehabilitering som var avsedd att förbättra R:s arbetsförmåga. Med hänsyn till utbildningstidens sammanlagda längd förelåg en bestående nedsättning av R:s arbetsförmåga som berättigade till livränta.

Kommentar: Av domen i **mål nr 7644-1996** skulle den slutsatsen kunna dras att, vare sig den försäkrade genomgår medicinsk behandling eller annan rehabiliteringsåtgärd som syftar till att helt återställa förvärvsförmågan, arbetsförmågan inte bedöms som bestående nedsatt i den mening som förutsätts för rätt till livränta. Av domarna i **mål nr 5315-1996** och **716-1996** framgår dock att en sådan tolkning inte skall göras. Av dessa domar framgår nämligen att det för rätt till livränta under arbetslivsinriktad rehabilitering inte

krävs en bestående nedsättning av förvärvsförmågan i den meningen att det inte bedöms som möjligt att helt återställa förvärvsförmågan genom arbetslivsinriktad rehabilitering.

Enligt domen i **mål nr 716-1996** bör två villkor vara uppfyllda för att arbetsförmågan skall anses bestående nedsatt under en arbetslivsinriktad rehabilitering. Dels bör de sjukdomsbesvär som godkänts som arbetsskada anses som varaktiga, dels bör det vara fråga om en längre tids rehabilitering. Enligt RFV:s mening ligger det närmast till hands att tolka det sistnämnda kravet på så sätt att det bör vara fråga om en rehabiliteringsåtgärd som avses pågå under minst ett år.

4.2 Beräkning av livränta

Livränta utgår med så stor del av livränteunderlaget som motsvarar graden av nedsättning av den försäkrades förmåga att skaffa sig inkomst genom arbete (4 kap 2 § LAF). Av förarbetena till LAF framgår att livränta vid inkomster som överstiger det högsta möjliga livränteunderlaget skall beräknas som den procentuella andel av livränteunderlaget som motsvarar inkomstförlustens storlek.

I **mål nr 5783-1996 (RÅ 1999 not 162, 1999-06-24)** fullföljde A till RegR sin talan om att livränta till honom skulle beräknas efter hans SGI som hade fastställts till högsta möjliga belopp för år 1993, eller till 258 000 kr. RFV medgav bifall till överklagandet på följande sätt. RFV hade beräknat den årsinkomst A skulle ha haft utan skadan till 268 692 kr. Inkomstförlusten hade beräknats till skillnaden mellan detta belopp och det belopp inkomsten uppgick till efter skadan, eller till 90 465 kr. Eftersom inkomstförlusten uppgick till 34 procent skulle livränta bestämmas till 34 procent av ett livränteunderlag om 258 000 kr.

RegR biföll A:s talan på sätt RFV medgett.

Nedan under 5.2 Överklagbarhet redogörs för **mål nr 7670-1995**. Med anledning av vad som där anges om samordning mellan livränta och ålderspension förtjänar att påpekas att den bestämmelse om samordning mellan livränta och pension som försäkringskassan tillämpat enbart gäller den som uppstår förtidspension eller efterlevandepension.

4.3 Omprövning av livränta med anledning av ändrade förhållanden

Ett tidigare meddelat beslut om livränta skall omprövas om ändring av betydelse skett i de förhållanden som varit avgörande för beslutet (4 kap. 12 § LAF).

I mål nr 3944-1996 (RÅ 1999 ref 56, 1999-11-10) hade M fr.o.m. juli 1992 tillerkänts livränta tills vidare som kompensation för den löneminskning hon fått vid en omplacering till kontorsarbete till följd av arbetsskada. M hade såväl vid skadetillfället som vid livränteperiodens början haft en heltidsanställning, men arbetat endast tre fjärdedels arbetstid på grund av

ledighet för vård av barn. Livränteunderlaget hade bestämts till 75 % av en heltidslön i det tidigare arbetet.

Med anledning av att M, sedan hennes föräldraledighet upphört, i januari 1993 börjat arbeta heltid gjorde försäkringskassan en omprövning av hennes rätt till livränta och drog in livräntan fr.o.m. februari 1993. Som motivering angavs att, vid en jämförelse av årsinkomsten före skadan och den inkomst M fått genom heltidsarbetet, hennes förmåga att skaffa sig inkomst genom arbete inte längre var nedsatt i sådan omfattning som krävdes för rätt till livränta.

RegR konstaterade att den förändring som skett efter livräntebeslutet beträffande M:s tjänstgöringsgrad och inkomst enbart berodde på att hennes arbetstid ökat i anslutning till att rätten till föräldraledighet upphört. Förändringen hade däremot inte till någon del berott på att hennes förvärvsförmåga blivit förbättrad, t.ex. genom en förändring i hennes hälsotillstånd eller genom att hon på grund av byte av arbete fått en högre lön än lönen i det arbete som hon hade när livräntan fastställdes. Ändring kunde därför inte anses ha skett i de förhållanden som varit avgörande för beslutet att bevilja henne livränta.

Två regeringsråd anmälde avvikande mening och ansåg att, för att avgöra om inkomständringen var tillräckligt stor för att en omprövning skulle göras, en jämförelse skulle göras mellan den heltidslön M hade haft om hon varit kvar i sitt tidigare arbete och heltidslönen i kontorsarbetet.

Kommentar: RegR slår i domen fast att ökade inkomster som enbart beror på att rätten till föräldraledighet upphört inte utgör skäl för omprövning av en livränta enligt 4 kap. 12 § LAF. Däremot bör enligt domen omprövning göras om de ökade inkomsterna beror på att hälsotillståndet förbättrats eller på att den försäkrade bytt till ett mer värlavlonat arbete.

4.4 Övriga domar angående livränta

I mål nr 957-1997 (RÅ 1999 ref 47, 1999-07-08) hade försäkringskassan genom beslut år 1991 godkänt vissa ögonbesvär hos E F som arbetsskada orsakade av ett olycksfall i arbetet och därför tillerkänt honom sjukpenning enligt LAF för en period då han varit sjukskriven för dessa ögonbesvär.

Fråga uppkom senare om försäkringskassans beslut år 1991 att godkänna

E F:s ögonbesvär som arbetsskada var bindande då hans rätt till livränta prövades. Livränteprovningen gjordes med anledning av ett arbetsbyte som var föranlett av samma ögonbesvär som de som tidigare hade godkänts som arbetsskada.

RFV överklagade kammarrättens dom enligt vilken E F förklarades berättigad till livränta bl.a. av det skälet att han ”i princip” var berättigad till sökt livränta på den grunden att de som arbetsskada godkända ögonbesvären var samma sjukdomsbesvär som föranlett ansökan om livränta.

RegR förklarade att ett godkännande av en arbetsskada inte kunde anses vara bindande vid prövning av arbetsskadersättning för annan period än den period som prövats då arbetsskadan godkändes. En fullständig sakprövning skulle därför göras av frågan om E F:s rätt till livränta. Vid denna prövning fann RegR att det inte förelåg orsakssamband mellan det uppgivna olycksfallet och E F:s ögonbesvär vid tiden för arbetsbytet.

I **mål nr 6080-1997** (1999-12-28) hade E varit beviljad livränta under viss tid t.o.m. november 1993, under vilken tid också sjukbidrag utgått. I samband med att E fr.o.m. december 1994 beviljades förtidspension prövade försäkringskassan på nytt E:s rätt till livränta. Försäkringskassan fann att rätt till fortsatt livränta inte förelåg eftersom E:s sjukdomsbesvär inte längre kunde anses orsakade av den skadliga inverkan E tidigare varit utsatt för i sitt arbete.

E fullföljde sin talan om livränta till RegR och anförde bl.a. att hon ifrågasatte om det var förenligt med LAF:s bestämmelser att ändra tidigare bedömning av sambandet mellan skadan och den skadliga inverkan. RFV bestred bifall till E:s talan.

RegR angav att det inte funnits hinder mot en ny förutsättningslös prövning av E:s rätt till livränta. På grund härav och då kravet på orsakssamband inte var uppfyllt efter november 1993 var E inte berättigad till fortsatt livränta.

Domen behandlas också nedan under 5.1 Beslutsdokument.

Kommentar: I domarna i **mål nr 957-1997** och **6080-1997** slår RegR fast att en ny förutsättningslös prövning i fråga om arbetsskada föreligger skall göras då ny ersättningsperiod prövas.

Rätten till livränta har också prövats i mål nr 2994 -1996 och 3309-1996, för vilka mål redogjorts under 3.1 Rätt till förtidspension.

4.5 Vårdkostnader

Arbetsskadeförsäkringen ersätter nödvändiga kostnader för tandvård i den mån kostnaderna inte ersätts enligt tandvårdsförsäkringen (3 kap. 3 § LAF). I regel är det den s.k. patientdelen som arbetsskadeförsäkringen ersätter.

I mål nr 1898-1997 (RÅ 1999 ref 43, 1999-04-21) var fråga om kostnaderna för viss tandvård som inte alls var ersättningsbar enligt Riksförsäkringsverkets föreskrifter (RFFS 1980:22) för verkställighet av tandvårdstaxan (1973:638) m.m. kunde anses som sådana nödvändiga kostnader att ersättning från arbetsskadeförsäkringen skulle utges.

RFV yrkade hos RegR att länsrättens och kammarrättens domar, enligt vilka ersättning från arbetsskadeförsäkringen skulle ges ut, skulle upphävas. RFV anförde att tandvårdstaxan garanterade att en behandling som lämnades med stöd av taxan skulle ge ett från odontologisk synpunkt funktionellt och

godtagbart resultat. Detta fick anses innebära att taxan garanterade att nödvändig tandvård ersattes.

RegR förklarade att RFV:s ifrågavarande föreskrifter inte kunde anses formellt bindande vid en prövning av rätt till ersättning för tandvård enligt LAF. Av det sakkunnigutlåtande som legat till grund för både länsrättens och kammarrättens prövning framgick att endast den ifrågavarande behandlingen kunde ge ett från odontologisk synpunkt funktionellt och estetiskt godtagbart resultat. RegR fann därför att utredningen visade att kostnaderna för ifrågavarande tandvård var nödvändiga i den mening som avsågs i LAF. RegR avslog RFV:s överklagande.

Kommentar: LAF:s bestämmelser begränsar inte rätten till ersättning för nödvändiga kostnader till endast sådan behandling som ersätts enligt tandvårdstaxan. Även annan behandling kan enligt RegR:s avgörande anses som nödvändig i LAF:s mening.

Det kan nämnas att fr.o.m. den 1 januari 1999 även den tandvård som var aktuell i målet kan ersättas enligt tandvårdstaxan.

5 Processuellt

5.1. Beslutsdokument

Mål nr 6080-1997 (1999-12-28) gällde, förutom den fråga som behandlats under avsnittet 4.4 Övriga domar angående livränta, frågan om vilket innehåll ett beslut av en socialförsäkringsnämnd skall anses ha då nämndens protokoll och beslutsmeddelandet skiljer sig åt.

Enligt **RegR** utgör nämndens protokoll beslutsdokumentet och nämndens beslut skall därför anses ha det innehåll som framgår av protokollet.

5.2 Överklagbarhet

Bestämmelserna i AFL om omprövning och om överklagande till förvaltningsdomstol gäller endast sådana beslut som avser försäkring enligt AFL eller annan socialförsäkringslagstiftning (20 kap. 10, 10 a, och 11 §§ AFL).

I RFV:s allmänna råd 1998:11 Socialförsäkringsnämnder anges att i det fallet försäkringskassans beslutsmeddelande innehåller dels en underrättelse om att socialförsäkringsnämnden beslutat att tillerkänna den försäkrade en viss förmån, dels en underrättelse om ett beslut av tjänsteman om förmånens storlek föreligger två skilda beslut och att ett sådant beslut därför skall innehålla en överklagandehänvisning till nämndens beslut och en omprövningshänvisning till tjänstemannens beslut.

Ett överklagande av ett beslut enligt AFL skall vara inkommet inom två månader från den dag då den försäkrade fick del av beslutet (20 kap. 13 § andra stycket AFL). Några formföreskrifter om på vilket sätt den som överklagar skall anses ha fått del av beslutet finns inte i AFL.

RegR har tidigare i mål 10057-1995 (RÅ 1996 not 268) slagit fast att försäkringskassans ställningstagande i fråga om köp av rehabiliteringstjänst är att anse som ett sådant beslut om försäkring enligt AFL som på begäran skall

omprövas (se RFV anser 1998:8, s. 69). Motsvarande fråga prövades av RegR i **mål nr 3695-1995** (1998-09-23) och utgången blev densamma.

I **mål nr 7670-1995 (RÅ 1999 ref 51, 1999-11-09)** var fråga om E T kunde överklaga ett beslut av socialförsäkringsnämnden i sådan del som han inte hade fått något skriftligt beslutsmeddelande om.

Enligt protokoll den 3 maj 1993, som justerats samma dag, hade socialförsäkringsnämnden beslutat att livränta från arbetsskadeförsäkringen skulle utges till E T fr.o.m. den månad han fyllde 65 år eller fr.o.m. oktober 1992. I beslutet angavs till vilka belopp inkomsten före respektive efter skadan hade beräknats. I beslutet angavs också ”Samordning 25 %”.

I beslut den 11 maj 1993 angavs att E T var berättigad till ”25 procent livränta”. Det angavs också att ett beslutsmeddelande angående livränta med

25 procent senare skulle sändas till honom. E T överklagade beslutet den 11 maj 1993 i juli 1993 utan att närmare precisera sina yrkanden.

I beslut den 19 november 1993 beslutade försäkringskassan om livränta till E T fr.o.m. oktober 1992 ”med samordning 25 %” och med ett efter avdrag bestämt belopp. Sedan E T fått del av även detta beslut utvecklade han sitt tidigare överklagande hos länsrätten och yrkade bl.a. att livränta skulle utges fr.o.m. september 1992 och att det bestämda livräntebeloppet skulle justeras.

Länsrätten avslog E T:s överklagande. Kammarrätten ändrade inte länsrättens dom såvitt den avsåg försäkringskassans beslut den 11 maj 1993 men undanröjde länsrättens dom såvitt den gällde frågor om från vilken tidpunkt och med vilket belopp livräntan skulle utgå. Som skäl för undanröjandet angav kammarrätten att dessa frågor avgjorts först genom beslutet den 19 november 1993, vilket beslut inte hade överklagats till länsrätten.

RegR angav att sedan socialförsäkringsnämndens protokoll justerats var nämndens beslut en allmän handling och offentligt till den del det inte omfattades av sekretess. Det fanns inte några formföreskrifter om på vilket sätt den som överklagade skulle anses ha fått del av beslutet. Ett beslutsmeddelande som innehöll dels socialförsäkringsnämndens beslut, dels ytterligare beslut av tjänsteman skulle rättsligt sätt anses som två olika beslut. Ett skäl för detta ställningstagande var att sättet för överklagande för de två beslutstyperna var olika. Mot bakgrund härav fann RegR att det inte förelegat några hinder för E T att överklaga socialförsäkringsnämndens beslut i dess helhet, trots att beslutsmeddelandet den 11 maj 1993 inte återgett hela beslutet. Kammarrätten borde därför ha prövat frågan om från vilken tidpunkt livräntan skulle utgå. Vad gällde målet i övrigt konstaterade RegR bl.a. att

E T fick anses ha överklagat beslutet den 19 november 1993 direkt till länsrätten. Eftersom beslutet inte hade omprövats av försäkringskassan överlämnade RegR det till kassan för omprövning.

Kommentar: RegR:s ställningstagande att ett beslutsmeddelande som innehåller dels socialförsäkringsnämndens beslut, dels ytterligare beslut av tjänsteman rättsligt sett skall anses som två skilda beslut överensstämmer med vad RFV enligt ovan anger i allmänna rådet 1998:11.

Av avgörandet i övrigt drar RFV den slutsatsen att har ett beslut av socialförsäkringsnämnden upptagits i ett justerat protokoll kan det överklagas av den försäkrade även om något beslutsmeddelande inte alls sänts ut men den försäkrade på annat sätt fått del av beslutet.

Beträffande vad som i domen anges om samordning mellan livränta och ålderspension se ovan under rubriken 4.2 Beräkning av livränta.

5.3 Jäv

I **mål nr 1350-1996 (RÅ 1998 not 192, 1998-10-16)** var fråga om domarjäv. RegR fann att en domare i kammarrätten, som tidigare hade fattat beslut i saken i dåvarande försäkringsrätten för Mellansverige, inte var jävig då saken efter återförvisning från Försäkringsöverdomstolen prövades i kammarrätt.

5.4 Rättskraft

I **mål nr 3141-1998 (1999-12-28)** hade enligt protokoll den 22 augusti 1994 socialförsäkringsnämnden beslutat att bevilja I halvt sjukbidrag för viss tid. Som pensionsfallsår hade antecknats år 1994. Ordföranden i nämnden hade justerat protokollet den 25 augusti 1994. Vid sammanträde den 5 september 1994 ändrade nämnden sitt beslut på så sätt att pensionsfallsåret ändrades från 1994 till 1993. I underrättades om nämndens beslut genom ett beslutsmeddelande den 5 september 1994. Sedan länsrätten efter överklagande av I ändrat pensionsfallsåret till år 1994 överklagade RFV länsrättens dom och yrkade att försäkringskassans beslut att bestämma pensionsfallsåret till år 1993 skulle fastställas. Kammarrätten avlog RFV:s överklagande.

RegR fastställde kammarrättens domslut och hänvisade till sin dom i mål nr 7670-1995 (RÅ 1999 ref 51), för vilken dom redogjorts ovan under 5.2 Överklagbarhet. Eftersom en socialnämnds beslut kunde överklagas fr.o.m. den tidpunkt då protokollet från nämndens sammanträde justerats kunde beslutet fr.o.m. den tidpunkten inte ändras till nackdel för den enskilde om inte bestämmelserna i 20 kap. 10 a § AFL var tillämpliga. Eftersom det inte fanns någon sådan grund för ändring skulle försäkringskassans beslut enligt protokollet den 22 augusti 1994 att fastställa pensionsfallsåret till år 1994 stå fast.

Se också mål nr 957-1997 (RÅ 1999 ref 47) och 6080-1997, för vilka mål redogjorts ovan under 4.4 Övriga domar angående livränta.

Kommentar: Domen i **mål nr 3141-1998** innebär en ändring av tidigare gällande praxis. Vad som anges i RFV:s allmänna råd 1998:11 Socialförsäkringsnämnder om möjligheten att ändra ett beslut av en socialförsäkringsnämnd och som baserats på Försäkringsöverdomstolens avgörande FÖD 1993:1 är därför inte längre aktuellt.

RegR:s dom innebär att socialförsäkringsnämnden inte kan ändra sitt beslut sedan nämndens protokoll justerats, i andra fall än då det finns anledning till ändring av beslutet enligt 20 kap. 10 a § AFL.

5.5 Instansordningsprincipen

Se mål nr 775- -776-1997 (RÅ 1999 ref 63), för vilka mål redogjorts ovan under 3.2 Indragning av förtidspension.